

נדרים עד

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

דף עד: משנה שומרת יבם כו', אשה שהקנו לו מן השמים אינו דין שיפר נדריה. מציינו כזה במס' יבמות (לט.) ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון, מ"ט אשה הקנו לו מן השמים. ונראה לי להסביר דאשה שקנה לעצמו צריך דעתו ודעתה, וא"כ הקנין אינו אלים, דאפשר שהיא לא הסכימה להתקדש לו שהוא יפר נדריה מה שהיא חושבת שזה לטובתה, אלא שלא אמרה לו כפה דבר זה, והוא ג"כ חשב כן אלא שלא אמר לה דבר זה בפיו, ואפ"ה הוא מיפר הנדרים, כש"כ אשה שהקנו לו מן השמים שלא תלה הדבר בדעתו ובדעתה, שהרי דרשו במס' יבמות (כט:) "יבמה יבא עליה" אפי' בעל כרחא, אינו דין שיפר נדריה.

2. הר"ן מסכת נדרים דף עד עמוד א

רבי עקיבא אומר לא לאחד ולא לשנים - דגרע ליה יבם מארוס ואפי' בשותפות לא מצי מיפר.

- שלמי נדרים מסכת נדרים דף עד עמוד א
בר"ן ד"ה ר"ע אומר לא לאחד ולא לשנים כו' ואפי' בשותפות לא מצי מיפר עכ"ל. עיין לקמן דף ע"ה בר"ן ד"ה כשם כו' דדעתו כיון דיבם לא מצי מיפר כמאן דליתני' דמי ואב לחודיה מצי מיפר. ולכאורה דברי הר"ן שבכאן סותרים לדבריו דשם. ואולי מיירי הכא בנדרים שנדרה ברשות יבם דמסתפקא לי' להר"ן שם, ועיין מה שנכתוב לקמן בד"ה הנ"ל:
- הר"ן מסכת נדרים דף עה עמוד א
כשם שארוסה גמורה לאישה - דארוסה בסקילה אם זינתה, ולענין הלכה קי"ל כר"ע דאינו מפר לא לאחד ולא לשנים ... ומסתפקא לי כיון דיבם לא מצי מפר אב במקום יבם מן הארוסין אי מצי מפר או לא ולא ידענא אכרעותא בהא מילתא מיהו מסתברא לי דנדרים שנדרה בבית אביה או בעודה ארוסה מצי מפר לה דהא כל היכא דליכא ארוס מת הבעל נתרוקנה רשות לאב והכא כיון דלא זכי יבם בנדרים יבמה כמאן דליתיה דמי ... מיהו בנדרים שנדרה ברשות יבם אכתי מספקא לי, זהו מה שנראה לי בזה ולענין מעשה צריך עיון ובדיקה בדברי הראשונים ז"ל.
- רמב"ם יד החזקה הלכות נדרים פרק יא
(ג) שומרת יבם אפילו עשה בה יבמה מאמר ואפילו יבם אחד ליבמה אחת אינו מפר נדרי יבמתו עד שיבא עליה:
(ד) היתה יבמתו נערה מאורסה לאחיו ואביה קיים אין היבם ואביה מפירים נדריה כאחת אלא האב לבדו הוא שמפר כל שתדור ואפילו עשה בה היבם מאמר אינה כנערה מאורסה שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו שבארנו:

3. רש"י מסכת נדרים דף עד עמוד א

שאינן לאחר רשות בה - המקדש אשה מן השוק לאחר שקידשה לא תפסי בה קידושי מאדם אחר ואהכי מצי מיפר.

שיש לאחר רשות בה - שאם עשה בה מאמר יבם זה ובא אחיו אח"כ ועשה בה מאמר תפיס בה כדאמר (יבמות נ א) יש מאמר אחר מאמר.

4. רש"י מסכת נדרים דף עד עמוד א ד"ה א"ל אין

א"ל אין היבמה גמורה לאישה - שאם בא עליה זר אין נסקל שאין בה לא דין ארוסה ולא דין אשת איש ואין חייבין עליה אלא לאו דלא תהיה אשת המת וגו' (דברים כה).

5. גליוני הש"ס מסכת נדרים דף עד עמוד א

אין היבמה גמורה ליבם כשם שהארוסה גמורה לאישה, נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' קט"ז וסי' קי"ז ומש"ש בסי' קט"ז דשומרת יבם אשת המת מיקריא ולא אשת החי הנה לפי צד הספק שנסתפקתי באתוון דאורייתא דשומרת יבם אין בה עניין אישות כלל לא למת ולא לחי והוא כאלמנה דעלמא ואיסורה לשוק איסור גרידא הוא לא מפאת אישות צ"ל דהא דכתי' לא תהי' אשת המת החוצה וגו' הכוונה אשת המת שהי' כבר בחייו ע' גיטין מ"ב א' ומש"ש בגליון וא"כ גם אשת המת לא מיקריא ועמ"ש בגליון יבמות ק"ב ב':

6. שערים מצויינים בהלכה

שלא תנשא לשוק. והגרי"ע בגליוני הש"ס ביאר, דשומרת יבם אין בה אישות כלל אלא כאלמנה, ואיסורה לשוק הוא איסור גרידא, ואיכא מצוה עליו ליבמה. ולפי' הר"ן משמע דהזיקה אינו כ"כ אלים כארוסה, ור"י סבר יש זיקה דהויא ככנוסה מן התורה דמה"ט אין חופה, ומן התורה אין צריך לקדש יבמתו אלא רבנן תיקנה, ע"י ברמב"ם (יבום פ"א ופ"ב) ונקרא מאמר.

7. רש"י מסכת נדרים דף עד עמוד א ד"ה ור' יהושע

ור' יהושע סבר יש זיקה - ולהכי לאחד יפר אבל לשנים אינו מיפר דאין ברירה לאיזה מהן זקוקה ולאיזה מהן תתיבם אף על גב דאמר' (יבמות כד א) מצוה בגדול לייבם מ"מ אם בא עליה קטן קנאה.

8. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף עד עמוד א

ור' יהושע סבר יש זיקה. ומן התורה חשובה ככנוסה ועדיפא מארוסה משום דלא מחסרא כניסת חופה מיהו אין ברירה כלומר הא דאמר' שיש זיקה מדאורייתא היינו דוקא בחד אחא משום דחשיב כאילו כבר כנסה אבל בתרי אחי אין לברר למי תהיה ככנוסה הלכך אין זיקה כלל אף על גב דמצוה בגדול לייבם ה"מ למצוה בעלמא אבל מדאורייתא רמיא קמי תרוייהו ואם הלך הגדול למדינת הים כופין הקטן לייבם או לחלוץ:

9. הר"ן מסכת נדרים דף עד עמוד א

ורבי יהושע סבר יש זיקה - דאדרבה אלימא טפי מארוסין דהויא ככנוסה ומש"ה יפר יבם לחודיה דהשתא הכי קס"ד מיהו אין ברירה דהיכא דשני יבמין אין ברירה למי היא זקוקה ולמי תהיה לאשה ומש"ה אפילו שניהם אינן יכולין להפר דכיון דבשעת הפרתן אין ברור לנו מי הוא אישה אין הפרתן כלום דרחמנא אמר אישה יקימנו ואישה יפירונו דבעינן שיהא ידוע בשעת הפרה ...

ר"ן ד"ה ורבי יהושע וכו' אין צריכה למוי היא זקוקה ולמוי תהיה לאשה, ומשי"ב אפי' שניהם אינן יכולין להפר, דכיון דנשעת הפרתן אין צרור לנו מי הוא אישה, אין הפרתן כלום דתחמנא אמר אישה יקימנה ואישה יפירנה דבעינן שיחא ידוע נשעת הפרה וכו'. וכמתבאר מדבריו דגם נשי יצמין יש זיקה, אלא דזיקה רק לאחד ולא נודע למוי, לכן הול"ל בהפרה דיפרו שניהם, וע"ז כתב דגז"כ דבעינן שיחא נודע. וברא"ש כתב אין לברר למוי תהיה ככנוסה הלכך אין זיקה כלל וכו', ולשון רש"י צינמות דקלישא זיקתן. ולי"צ.

ובשיעורי הגר"ט על יצמות מתבאר היטב מה דלר"ן יש זיקה לאחד ולא מצורה, דס"ל דזיקה כיונו התחלת הקנין, אם צסוף יש קנין שלם, דהיחא דצסוף מקיים צב ייצום אמרינן דלמפרע היחא צבר כחשתו ע"י הזיקה, וזה לא יתכן צשנים שיתקיים לשניהם לכן רק לאותו שיתקיים והוא ספק שאינו מצורה, אצל להרא"ש הביאור דט"ס הדין שזקוקה ליצום או חלילה, זה נותן דין קנין אישות, ולי"ש לשנים. וכן נראה כונת רש"י דקלישא זיקתן, משום דהרי צרור שזקוקה ליצום, לכן לא ר"ל אין זיקה אלא דקלישא, ולכן ל"כ כחשתו.

11. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף עד עמוד א

אלא ר"א. אפי' סבר יש זיקה כיון דאין לברר היאך יפר ואפי' שניהם ביחד אינן יכולין (לברר) [להפר] דכיון דלא חשיבא ככנוסה אפי' לאחד מהם וכאשה בעלמא היא לגבייהו:

12. דבר יעקב מסכת נדרים דף עד עמוד א

[1] ורבי אליעזר סבר לה כב"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור – [1] הרא"ש מבאר שקונה קנין גמור מה"ת דדריש ולקחה לו לאשה, ע"י הלקיחה נעשית אשתו. [2] התוס' [בימות כט. ד"ה ב"ש] כתבו שלפי ב"ש מאמר קונה מה"ת דגמרין מקידושין דעלמא. ולפי ר' אלעזר דאמר מאמר לב"ש אין קונה אלא לדחות בצרה, מבאר הרא"ש דאהני הך דרשה [דאייתא בקידו' יד א] ויבמה ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה, לענין זה דלא מצי לאפוקה בגיטא.

13. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף עד עמוד א

ולר"א דאמר מאמר לב"ש אינו קונה אלא לדחות בצרה. גבי הא דתנן בפ' ד' אחין שלשה אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד מופנה מת א' מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואח"כ מת אחיו השני ב"ש אומרים אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשה וקאמר ר"א הא דקאמרי ב"ש דמאמר קונה מן התורה היינו דוקא לדחות הצרה אשת אחיו שנפלה עליה ונעשית לה צרה בנפילה זו אבל אי בעי לאפוקה בגיטא לא מצי דחליצה נמי בעיא דאהני הך דרשא דפ"ק דקידושין (דף יד א) ויבמה ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה לענין זה דלא מצי לאפוקה בגיטא:

14. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף עד עמוד א

הכא במאי עסקינן שעמד בדין וברח כו'. ר"א דסבר דמאמר לב"ש אינו קונה להיות אשתו גמורה מוקי לה אפילו בלא מאמר דמאמר אינו מועיל לענין הפרת נדרים ומיירי בשעמד בדין וכגון שאחד מן היבמים הלך למדינת הים והעמידה אחד בדין וברח ופסקו לה מזונות משלו כדתניא ביבמות (ד' מא ב) עמד בדין וברח ניוזנית משל יבם:

כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת

15. תוספות על גדה דף מו/ב

כדבר פנחס דאמר על דעת בעלה היא נודרת. והוי כמו אלא אע"ג דלא כתוב בספרים אלא וכעין זה יש בפ' אע"פ (כתובות דף נט). אמר רב הונא בריה דרב יהושע באומר יקדשו ידיך לעושיהם דאין בספרים אלא ובנדרים (דף יג) יש בספרים אלא וא"ת א"כ אמאי נכתב בפרשת נדרים דבעל מפר לאשתו אפי' אינה אשתו כגון הכא הבעל מפר דעל דעתו נודרת וי"ל דאיצטריך לענין שאם אמר קיים ליכי שאינו יכול להפר א"נ משום דאמר רחמנא בעל מפר קאמר דלעולם על דעתו היא נודרת ואע"ג דהכא לא הוה אלא נישואין דרבנן ולא אמרה תורה שיפר מ"מ היא סבורה שבידו להפר כמו בשאר נשים ונודרת על דעתו:

16. ריטב"א על גיטין דף פג/ב

כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת. האי לישנא לאו דוקא אלא הרי הוא מן הלשונות המתחלפים בתלמוד, דהא כתבינן לעיל פרק השולח (ל"ה ב') דעל דעת אהני לאחזוקי שבועתא כי היכי דלא ירמה אותנו בלשון וכמעשה דקניא דרבא, אבל לאו למימר שהנשבע על דעת חבריו שיהיה רשות ביד חבריו (לכתוב) [להתיר] לו שבועתו, והא דאמרינן הכא כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת הכי קאמר שהנודרת תולה נדרה בבעלה שיהא נדר כל זמן שבעלה לא יפר והרי הוא כאילו התנתה כן בפירוש, והיינו טעמא דאפילו בנשואין דרבנן כגון קטנה אמרינן דבעלה מיפר לה אע"ג דנדרה נדר דבר תורה כגון דמופלא סמוך לאיש נדדרו נדר דבר תורה, ומשום האי טעמא דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת הבעל מיפר, וא"ת היכא שהתנתה בפירוש ואמרה שאפילו לא ירצה בעלה בנדרה שיהיה נדרה נדר לא יוכל הבעל להפר, שתי תשובות בדבר חדא דשמא אע"פ שהיא אומרת כן אנן סהדי שהיא אינה נודרת שלא לרצון בעלה, ועוד שכיון שנתנה התורה רשות לבעל להפר לא חלק הכתוב ונתן לו רשות להפר כל נדרה:

17. קרן אורה על מסכת נדרים דף עג/ב

ובעיקר מימרא דרב פנחס כל הנודרת כו' כתבו ז"ל (הרא"ש ד"ה דאמרינן, רש"י ביבמות כ"ט ע"ב ד"ה ופסקו) דהרי היא כאילו פירשה אם לא ירצה לא יהיה נדר. ולפ"ז היה מן הדין שיבטל הנדר מעיקרו כיון שתלתה בדעתו ורצונו, (ואנן) [והא אנן] קיי"ל דבעל מיגז גיין (נזיר כ"ב ע"א). וצ"ל דלא תלתה בדעתו אלא מעת שיפר לה, אבל קודם הפרה הנדר חל. תדע דהא הוא עצמו יכול לקיים לה על שעה ולהפר לה אח"כ (לעיל ע' ע"א, עיי"ש). ולפ"ז להנך דס"ל דהוא הדין היכא דנדר (עם) [על דעת] חבריו דיכול לבטל (הובאו בר"ן ד"ה ואיכא), היינו מכאן ואילך. ועיין בזה בטור וב"י וש"ע סימן (רכ"ח וסימן) רל"א (סעיף א'), ובדברי הגר"א ז"ל (ס"ק ב') מה שכתב בזה, ועיין תוס' גדה דף מ"ו (עמ' ב' ד"ה כדרב), ודוק היטב:

18. הר"ן מסכת נדרים דף עג עמוד ב

ואיכא דילפי מהכא - דמי שנדר על דעת חבריו ה"ז יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם דכי היכי דאמרינן הכא דמש"ה מצי בעל לחודיה להפר משום דנדרה על דעתיה במפרש נמי על דעת חבריו מצי מפר דלא גרע מפרש דחבירו מסתם דבעל דהיינו טעמא הכא והתם משום דכנדר על תנאי דמי וזו אצלי שגגת הנדרה דהא אף ע"ג דאמר דעל דעת בעלה היא נודרת אפ"ה צריך בעל שיפר לה באותו לשון שקצבה לה תורה וגזירת הכתוב הוא ומש"ה אין כל הלשונות שוין בו וכדאמר לקמן /נדרים/ (דף עז:): ואי אמרת דבנודר על דעת חבריו נמי אידך מצי מיפר משום דכנדר על תנאי דמי הרי התרתו של בעל ואחר ראוי שתהא נאמרת בכל לשון אלא ודאי רב פנחס ה"ק נהי דהפרה דבעל גזרת הכתוב היא מיהו מש"ה זכתה תורה לבעל בהפרת נדריה משום דעל דעת בעלה היא נודרת הלכך כל שהיא נודרת על דעתו חיילא הך גזירת הכתוב דאמר רחמנא אבל נודר על דעת חבריו דלא חדית ביה רחמנא מידי ודאי לא מצי מיפר מיהו היכא דאתני בהדיא ואמר הריני נודר אם חברי רוצה מצי חבריה למשרי ליה ואינו צריך לשון מיוחד אלא כל היכא דאמר אי אפשרי סגי אף על גב דבהפרה לא מהני כדאיתא לקמן /נדרים/ (עח) זה נ"ל ועוד דנהי דאמרינן הכא על דעת בעלה לא קפדינן אלישנא אלא הכי קאמרינן דאין בלבה שיתקיים הנדר אי קפיד ביה בעלה אבל מאן לימא לן דעל דעת הכי משמע דנימא דנודר על דעת חברו מצי אידך למישרי ליה אלא ודאי כדכתיבנא.

19. קובץ הערות סימן כו סעיף א

א) דף כ"ט [ע"ב] כדבר פנחס וכו' כל הנודרת על דעת בעלה נודרת. ובנדה (מ"ו ע"ב) מיייתנו להא דרב פנחס לענין קטנה, דנישואיה דרבנן ונדרה דאורייתא, ומ"מ מיפר בעל. ובתוס' שם [ד"ה כדבר פנחס] הקשו, א"כ אמאי נכתב בפרשת נדרים דבעל מיפר לאשתו, הא אפילו אינה אשתו, כגון הכא, מיפר משום דנודרת על דעתו. ותיצרו דאצטריך לענין שאם אמר קיים ליכי שאינו יכול להפר. א"נ, משום דאמר רחמנא בעל מיפר, קאמר דלעולם על דעתו היא נודרת וכו', מ"מ היא סבורה שבידו להפר ונודרת על דעתו עכ"ל...

אמנם הר"ן בנדרים (ע"ג ע"ב [ד"ה ואיכא דילפי]) כתב: ואיכא דילפי מינה דמי שנדר ע"ד חבירו מצי מיפר, דלא גרע מפרש חבירו מסתם דבעל וכו'. וזו אצלי שגגת הוראה, דהא אף על גב דאמר על דעת בעלה היא נודרת, אפ"ה צריך בעל שיפר לה באותו לשון שקצבה לה תורה, וגזה"כ היא, ומשו"ה אין כל הלשונות [שוין] בו, ואי אמרת וכו' משום דכנודר על תנאי דמי וכו' ראוי שתהא נאמרת בכל לשון, אלא ודאי רב פנחס ה"ק, נהי דהפרה דבעל גזה"כ הוא, מיהו משום הכי זכתה תורה לבעל בהפרת נדרים, משום דע"ד בעלה היא נודרת, הלכך כל שהיא נודרת על דעתו חיילא הך גזה"כ, אבל נודר ע"ד חבירו דלא חדית ביה רחמנא מידי, ודאי לא מצי מיפר עכ"ל.

ולדבריו תיקשי מהא דיכול להפר בקטנה שנישואיה מדרבנן, וכנראה שהר"ן נזהר מזה במש"כ "הלכך כל שנודרת על דעתו חיילא הך גזה"כ". ואולי כונתו, דהתורה ירדה לדעת נשים, שהן תולות בדעת בעליהן יותר מבאדם אחר [וכעין שכתבו התוס'] [כתובות נ"ו ע"ב] דהתורה ירדה לדעת השומרין], ועל גמירת דעת כזה היתה הגזה"כ שיוכל להפר, ועל כן בקטנה נשואה, שהיא סבורה שהוא בעלה, היא תולה בדעתו כמו בבעל גמור, ושוב איכא גזה"כ. אמנם אכתי תיקשי, דהיכא דלא ידעה שיש לה בעל לא תועיל הפרתו, כיון דעיקר גזה"כ הוא היכא שנודרת ע"ד בעלה, וצ"ע.

ובגיטין פ"ג [ע"ב]: לא מצינו זה אוסר וזה מתיר, והא הפרה דאשה נודרת ובעל מתיר, התם כדבר פנחס עיין שם. ולפירוש הראשון שבתוס', ודאי ל"ק, ולפירוש השני נמי, י"ל דהוא רק משום לא פלוג, כמש"כ הריטב"א, אבל לדעת הר"ן תיקשי, דאכתי משום גזה"כ הוא, והיא אוסרת והוא מתיר:

20. שעורי ר' דוד מסכת נדרים דף עג עמוד ב

ואולי י"ל, דהגזה"כ אינו בבעל, אלא בדין נודרת על דעתו מחמת דין בעל, ולכן אפילו בקטנה כיון שהיא מחשיבה אותו לבעל, ונודרת על דעתו מחמת בעל, אף על גב דמה"ת לא הוי בעלה, אפ"ה הא היא נודרת על דעתו מחמת דין בעל, ולכן חיילא הך גזה"כ דאמר רחמנא דמצי מיפר. וזהו הבאור בעצם דברי הר"ן.

21. קובץ הערות סימן כו סעיף ב

ב) ולפי"ד תוס' יתבארו דברי הרמב"ם התמהוין פי"ג מנדרים [ה"ב], שאין האב והבעל מתיר כמו החכם אלא עוקר הנדר מעיקרו ומפירו עכ"ל, והוא נגד ההלכות שפסקן הרמב"ם בעצמו, דבעל מיגזו גיזו וחכם מעיקר עקר, ועיי"ש בכס"מ ולח"מ. ולפי הנ"ל נראה, דהנה ודאי הא נודרת על דעתו, אינו כמו תנאי, שאם לא ירצה בעלה יתבטל הנדר, דא"כ יתבטל הנדר למפרע. ועל כרחק צ"ל דאינו כמו תנאי, אלא נדר לזמן, עד שימחה בעלה, ונמצא דאף דאין נותר אלא מכאן ולהבא, מ"מ ההיתר הוה לא נתחדש עכשיו, אלא דמעיקרא לא חל האיסור רק עד זמן הפרתו.

ומש"כ הרמב"ם בחכם דהוא מכאן ולהבא, כונתו למ"ש בירושלמי [נדרים פ"ו ה"ד] - הובא ברא"ש [פ"ו] נדרים [סי' ג'] - דעיקר העיקור מכאן ולהבא, ומשו"ה הוי יש לו מתירין עיין שם. וכונת הירושלמי, דאף שנעקר הנדר למפרע ע"י חכם, אינו כמו נדר בטעות, דאיגלאי מילתא שלא היה כאן נדר מעולם, אינו כן, אלא דגזה"כ שע"י היתר החכם נתחדשה עתה עקירה למפרע, וא"כ אף דנותר למפרע, אבל העקירה דלמפרע נתחדשה עכשיו. ולהיפך בבעל, ההיתר דלהבא היה מתחלתו ולא נתחדשה עתה:

וע"כ בקטנה נשואה שהיא סבורה שהוא בעלה היא תולה בדעתו כמו בבעל גמור ושוב איכא גזיה"כ עכ"ל, איברא דבכל זאת צ"ב דמגזין לנו זה דכונת התורה ג"כ הוא אקטנה דהלא התורה מיירי רק בבעל שהוא מה"ת ולא בקטנה יתומה שמה"ת אינו בעלה, וגם כאן צ"ב דהגיע זמנה מפיר לה הלא מה"ת אינה נשואה ורק בנשואה כתיב ואם בית אישה נדרה וכו' והלא ארוס אינו מפיר אלא בשותפותי דאב ולא לחודי.

יא) ועיין ח"ס כאן, שכתב נראה דלר"א מוונות דאורייתא וכיון דמשהגיע זמן מתחיל קצת אישות מהני ע"ד בעלה נדרה אע"ג דמי שזן חבירו אי"ו מועיל להפר נדרו כמש"כ הר"ן דגזיה"כ הוא דתליא באישות מ"מ מקצת אישות סגי והיינו זמן חיוב מוונות מטעם אישות, ורבנן ס"ל דמוונות לאו דאורייתא ופלוגתא דתנאי היא בכתובות פ' נערה, ורמב"ם פסק כמ"ד מוונות דאורייתא ורמב"ן פסק לאו דאורייתא וכו' וא"נ ס"ל לרבנן מוונות דאורייתא ורמב"ם מ"מ י"ל ס"ל כול"י אישות בעינן והיינו נישואין ולא מקצת חיוב אישות וכו' עכ"ל.

הנה גם זה צ"ב דנהי דמוונות דאורייתא מ"מ דין הגעת זמן הוא לאו מדאורייתא ולא מחוייב במוונות מה"ת בהגעת זמן בלי נישואין וגם לדברי הח"ס מה נימא גבי קטנה דהלא שם ליכא קידושין ונישואין כלל מה"ת, ואולי דהח"ס ילמוד דגבי קטנה זהו רק מתק"ח דמפיר ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, וטעמא דע"ד בעלה נודרת זהו רק טעמא דלמה תקנו כן דכל שהוא דומה לדאורייתא כבר תקנו, ולכאורה דע"כ כן הוא, דהא לפי הח"ס אם מוונות דרבנן אינו מפיר, א"כ בקטנה תמיד המוונות דרבנן היא, אבל עדיין למ"ד דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה מאי נימא, הנה עיין תוס' כתובות י"א ד"ה מטבילין, שהקשו וא"ת היכי הוי גר

ר"ן ד"ה ואיכא דילפא וכו' וזו אצלי שגגת הוראה דהא אף ע"ג דאמר ע"ד בעלה היא נודרת אפ"ה צריך בעל שיפר לה באותה לשון שקצבה לה תורה וגזיה"כ הוא ומשו"ה אין כל הלשונות שוין בו וכדאמר לקמן ע"ז: (היינו בעל שאמר בלשון חכם מותר לך וכן לשון אי אפשי לא מהני דבעינן דוקא לשון הפרה) וכו' אלא וודאי רב פנחס ה"ק נהי דהפרה דבעל גזיה"כ היא מיהו משו"ה זכתה לו תורה לבעל בהפרת נדרי משום דע"ד בעלה היא נודרת הלכך כל שהיא נודרת על דעתו חיילא הך גזיה"כ דאמר רחמנא, אבל נודר ע"ד חבירו דלא חדית ב"י רחמנא מידי ודאי לא מצי מיפר עכ"ל, היינו דלהכי בהגיע זמן להינשא ולא נשאה דחייב במוונותי דמפיר מה"ת משום דע"ד בעלה נודרת, ועיין רש"י שהקשה על הר"ן מנדה מ"ו: דאמרינן שם דבקטנה יתומה שנשאת דקידושי' הוי רק מדרבנן מ"מ הבעל מפיר נדרי' אע"פ שנדרי' מה"ת מדין מופלא הסמוך לאיש מדאורייתא, וא"כ הנדר חל מה"ת, ומה"ת אינו בעלה כלל והוי כאחר, ומ"מ הוא מפיר נדרי' משום טעמא דר' פנחס דנודרת ע"ד בעלה, אע"פ שמה"ת הוא אחר ש"מ שזהו סברא דאורייתא ומהני אע"פ שאינו בעלה כלל מדאורייתא, והר"ן כתב דרק מגזיה"כ הבעל מפיר ולא אחר וטעמא דנודרת זהו רק טעמא דקרא ודוקא בבעלה ולא באחר.

ועיין קוה"ע כ"ו, שנתעורר בזה, וכתב וז"ל ואולי כונתו דהתורה ירדה לדעת נשים שהן תולות בדעת בעליהן יותר מבאדם אחר ועל גמירת דעת כזה ה"י הגזיה"כ שיוכל להפר

23. סוכת דוד

טו) עוד הקשה לפי תירוץ ראשון של התוס' הנ"ל, דכל ההפרת הבעל באה מכח שנדרה ע"ד, דא"כ איך מהני הפרה בנזירות, דהא בנזירות אם חל ליום אחד חל על לי יום וכיון שהבעל רק מיגז גיזו מכאן ולהבא, א"כ בנזירות זה א"א כלל, אם נימא דהוא מטעם דכל הנודרת ע"ד ולא נדרה רק עד זמן שימחה הבעל, ובשלמא אם הפרת הבעל הוי גזיה"כ זה ניחא דנתנה לו התורה כח לבטל הנזירות אפילו באמצע הנזירות וכדאיתא נזיר כ"א: גם הקשה מאם הקדישה קדושת הגוף דמהני ב"י הפרה, וכדכתב הרמב"ם פ"ד נדרים דבעל

24. שעורי ר' דוד מסכת נדרים דף עג עמוד ב

ואולי י"ל, דהגזה"כ אינו בבעל, אלא בדין נודרת על דעתו מחמת דין בעל, ולכן אפילו בקטנה כיון שהיא מחשיבה אותו לבעל, ונודרת על דעתו מחמת בעל, אף על גב דמה"ת לא הוי בעלה, אפ"ה הא היא נודרת על דעתו מחמת דין בעל, ולכן חיילא הך גזה"כ דאמר רחמנא דמצי מיפר. וזהו הבאור בעצם דברי הר"ן.

25. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב אמר בן עזאי, חבל עליך בן עזאי שלא שימשת את ר' עקיבא. פי' הר"ן דהיה בן עזאי דואג על עצמו, מפני שלא שימש את רע"ק. כוונתו בהלשון דואג, דהרבה דברים היה נודע לו אם היה משמש את רע"ק. וכ"כ בפ"י הרא"ש הרבה חבלה והפסד יש בדבר שתלמיד ותיק כבן עזאי לא שימש אדם גדול כרע"ק. והגרי"ע בגליוניו כתב, דדוגמתו מצינו במס' חולין (עא.) חבל על בן עזאי שלא שימש את ר' ישמעאל. ויש להוסיף כעין זה דמצינו במס' קידושין (סו:) א"ל ר' טרפון עקיבא כל הפורש ממך כפורש מן החיים, ובמס' יבמות (טז.) א"ל אתה עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם עד סופו.

26. תלמוד בבלי מסכת בכורות דף נח/א

והתניא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה

27. הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות תקור דין ח"ה פ"י):

... כונת בן עזאי שכל חכמי ישראל הם שומרים לתורה ומצילים אותה מדרשות צדוקים ואגדות של דופי כמו הקליפה... חוץ מרבי עקיבא... שהוא בעל הפרי עצמו תורה שבעל פה... באמת אמרו חכמים ז"ל דברים שלא נגלו למשה אלא כללים כללים נגלו לרבי עקיבא שזכה לידרוש אותם מדעת עצמו ומכוין להלכה כי כשם שנפש משה רבינו ע"ה היא ממחצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה כך נפש רבי עקיבא ממחצב התורה שבעל פה ונקראת על שמו... שהרי סתם משנה רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון סתם סדר עולם רבי יוסי וכלהו אליבא דרבי עקיבא והעמידו הקב"ה בדור החורבן להגן על העולם ועל התורה שלא תשתכח.

28. בן יהודע על בכורות דף נח/א

בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומים עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה. נ"ל בס"ד דידוע דחכמי ישראל היו מתרעמים על בן עזאי שלא נשא אשה להרבות זרע בישראל, כמ"ש בגמרא דאמרו על זה אתה נאה דורש ואין נאה מקיים, וידוע שהשום מרבה הזרע אבל לא קליפתו, ולזה אמר כל חכמי ישראל דומים עלי לא אמר דומים בעיני, אלא אמר דומין עלי, כלומר דומין בדעתם לומר עלי שאני דומה לקליפת השום, כמו דקליפת השום אינו מרבה הזרע כי אם רק השום מרבה הזרע, כן אני דומה לקליפתו שאין אני מרבה זרע בישראל שלא נשאתי אשה כדי שאביא בנים וירבה זרע ישראל, והם טועין בדבר זה שבאמת אני מרבה זרע בישראל, שאני מוליד נשמות ע"י לימוד שלי, שהם אין יכולים לעשות כמותי בדבר זה, חוץ מן הקרח הזה הוא רבי עקיבא שהוא יודע ומבין בדבר זה, שגם הוא עוסק כמוני ומוליד כמוני, יודע הוא שאין אני כקליפת השום אלא כמו השום שמרבה הזרע כן אני מוליד נשמות הרבה ומרבה זרע ישראל. והא דקראו קרח שזכה להשיג כל תורה שבעל פה שהיא ח' דרגין ולעשות לה קירוי, וזהו קרח קר ח' היא תורה שבעל פה אשר מוצאה מצא חיים:

29. הר"ן מסכת נדרים דף עה עמוד א

כשם שארוסה גמורה לאישה - דארוסה בסקילה אם זינתה, ולענין הלכה קי"ל כר"ע דאינו מפר לא לאחד ולא לשנים דאע"ג דקי"ל יש זיקה ולעיל פרישנא טעמא דר"ע משום דסבירא ליה אין זיקה איכא למימר ה"מ מקמי דאייתי לה הך ברייתא אבל בתר דאייתי לה חזינן דאפילו סבירא ליה לר"ע דיש זיקה מצי אמר דלא יפר לפי שאין היבמה גמורה לאישה שאין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה וכיון דקלסיה בן עזאי לר"ע וזכינהו לר"א ור' יהושע בדניא דלא אהדרו ליה מידי נקטינן כוותיה וכן פסק הרמב"ן ז"ל

30. ספר עינים למשפט

דף עז. א. שומרת יבם, והכ"ד וסעיף יא.

הר"מ וטושי"ע פסקו כר"ע ומשום שהלכה כר"ע מחבירו, ואע"פ שלדידיה הטעם משום דאין זיקה ואנן הרי קי"ל דיש זיקה, מ"מ אף למ"ד יש זיקה לאו אשתו גמורה. וכה"ד התוס' ביבמות שם והרמב"ן בהלכות כאן, הר"ן, הרא"ש ונמוקי וכן מסיק היש"ש ביבמות שם.

ודלא כה' גדולי הדורות הביאם המאירי שפסקו כר' יהושע, ומפני שדבריו כעין הכרעה ומציעין בין דברי רבי אליעזר לדברי ר"ע (וצ"ל שכאן כונת המאירי «גדולי הדורות» לא הרמב"ן כמו שברוב הפעמים, שהרי הרמב"ן כ' בפירוש בהלכות כנ"ל וכ"כ הר"ן משמו, אלא על בעל ההשלמה כמו שלפעמים מכזיב עליו וכמש"ל דף יד.).

[ועי' פ"י הרא"ש ד"ה ור' יהושע כו' שכ' שחשובה ככנוסה, ואפי' לבדו מצי מיפר כו' ולד"א מיפר בשותפות, וכפי' הראשון בר"ן, אבל אח"כ כתב אי נמי דלאו למימר דליהוי ככנוסה אלא דהויא כארוסה ומפיר בשותפות, ועי' תויו"ט כאן וביבמות טז].

ודלא כה' הרבה פוסקים הביאם המאירי (וביבמות כ' «רוב» הפוסקים) שפסקו כרבי אליעזר ומשום דאידיכר טעמא דיש זיקה אפי' בתרי והרי הכי קי"ל, ואע"ג דאין ברירה, (וכאן ל"ד לשאר ברירה שבכ"מ שנתברר לבסוף ונוכל לומר דאיגלאי מילתא למפרע והוי כאילו נתברר הדבר בתחלה כגון בא חכם למזרח כו', אלא שכאן אנו דנין על שעת ההפרה דשמא אותה שיפר לא ישיאנה, ולכ"ע אין ברירה וכמ"ש הרשב"א ושט"מ

ועמ"ש דף מה ע"ב), ורש"י ביבמות ור"ן כאן כתבו הטעם משום דכתיב אישה יקימנו ואישה יפירונו דבעינן שיהא יודע בשעת הפרה.
ומ"ש דבתרי יפר איזה שירצה, מוקמינן לה בשעשה בה מאמר ולב"ש דס"ל דמאמר קונה קנין גמור מה"ת, ואם מאמר לב"ש נשואין עושה יפר לבדו ואם אירוסין עושה יפר בשותפות אביה, ולר' יהושע לשתים אפי' בעשה בה מאמר לא יפר לבדו אלא בשותפות ואפי' עמדה בדין, שכ"ז לב"ש ולא לרבנן, וכתב המאירי שהרבה מפרשים ס"ל שאם עשה בה מאמר ועמדה בדין ונתחייב לה מזונות, אף תכמים מודים שיפר לבדו דע"ד בעלה הנותן לה מזונות נודדת וכד' ר' פנחס, וכתב שאין הכרח לזה ד"ל שכ"ז לב"ש וכמבואר בסוגיא דידה, אבל תכמים ס"ל דהא דר' פנחס בנשואה דוקא.
ועי' תוס' (יבמות מא) שבשני יבמין אין לחייבו במזונות אא"כ עשה בה מאמר וביבם אחד אפי' לא עשה בה מאמר כו' ע"ש, ועי' בפ"י הרא"ש כאן ד"ה הב"ע כו' אפי' בלא מאמר דמאמר אינו מועיל לענין הפרת נדרים, והיינו בשני יבמין וכדמיירי כאן, אולם אח"כ כתב כגון אחד מן היבמין הלך למדה"י דהוי כמאן דליתא רק יבם אחד וכתוס'.
ואם בכה"ג דאמרינן דיבם א' כמאן דליתא אם האב לבדו מיפר עי' בר"ן להלן עה ומש"ש.
ומ"ש הר"מ «ואפילו» יבם אחד ליבמה אחת עמ"ש הבי"ח.